

Moderne tijd

Gebruik bron 7.

De informatie uit deze bron kan in verband gebracht worden met de volgende ontwikkelingen in de negentiende eeuw:

- 1 de Industriële Revolutie en
- 2 het ontstaan van discussies over de sociale kwestie.

4p **14** Beredeneer bij elke ontwikkeling wat het verband met de bron is.

Gebruik bron 8.

Stel, je maakt een profielwerkstuk over Duitsland vóór de Eerste Wereldoorlog en je vindt deze prentbriefkaart. Je twijfelt over het hoofdstuk waarin je hem als illustratie wil plaatsen.

Je kunt kiezen uit de hoofdstukken:

- 1 de Alliantiepolitiek van Bismarck
- 2 de *Weltpolitik* van Wilhelm II
- 3 het Duits nationalisme voor de Eerste Wereldoorlog.

3p **15** Beredeneer voor elk hoofdstuk of deze prentbriefkaart erbij past.

Gebruik bron 9.

Deze fragmenten zijn afkomstig uit de verkiezingsprogramma's van een rooms-katholieke, een liberale en een socialistische partij.

3p **16** Toon bij elk fragment aan bij welke politieke stroming dit fragment past.

Gebruik bron 9.

Deze drie politieke partijen willen allemaal een nieuwe wereldoorlog voorkomen.

2p **17** Noem de gemeenschappelijke oplossing die deze partijen geven en geef daarmee aan welke oorzaak zij zien voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog.

De Eerste Wereldoorlog wordt wel de eerste totale oorlog genoemd.

2p **18** Leg met een voorbeeld uit de Eerste Wereldoorlog uit, wat dit betekende voor de Duitse burgerbevolking.

De opkomst van de NSDAP in de jaren 1930 wordt in verband gebracht met verschillende factoren, onder andere de onvrede in Duitsland over:

- 1 het Vredesverdrag van Versailles
- 2 de Beurskrach
- 3 de politieke verdeeldheid in de Republiek van Weimar.

6p **19** Geef bij elk van deze drie factoren aan, waardoor deze tot onvrede leidde **en** wat de NSDAP daartegenover stelde om meer aanhang te verwerven.

Gebruik bron 10.

Deze prent van Jordaan is verschenen nadat de ingebruikname van Dachau bekend werd in Nederland.

- 3p **20** Licht dit toe door, telkens met een verwijzing naar de bron:
- aan te geven welk verband er bestaat tussen de ingebruikname van Dachau en deze prent en
  - uit te leggen welke mening over het Hitlerbewind Jordaan in deze prent weergeeft.

Het optreden van de Duitse bezetters in Noord- en West-Europa verschilde sterk van hun optreden in Oost-Europa.

- 2p **21** Geef daarvoor de verklaring vanuit de nazi-ideologie.

De onderstaande gebeurtenissen spelen zich af in Berlijn:

- 1 President Kennedy hield in Berlijn zijn *'Ich bin ein Berliner'*-toespraak.
- 2 Op de Conferentie van Potsdam werd Berlijn in bezettingszones verdeeld.
- 3 Tijdens de Marathon van Berlijn konden de hardlopers voor het eerst onder de Brandenburger Tor van West- naar Oost-Berlijn lopen.
- 4 De Amerikaanse regering stelde een luchtbrug in als reactie op de Blokkade van Berlijn.
- 5 Russische soldaten plaatsten de vlag van de Sovjet-Unie op het kapotgeschoten gebouw van de Rijksdag in Berlijn.
- 6 Oost-Duitse arbeiders begonnen met de bouw van de Muur in Berlijn.

- 2p **22** Zet deze gebeurtenissen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

In 1947 kwamen de Verenigde Staten met het Marshallplan voor de wederopbouw van Europa.

- 2p **23** Geef aan waardoor het Marshallplan:
- enerzijds bijdroeg aan de deling van Europa en
  - anderzijds bijdroeg aan de eenwording van West-Europa.

Gebruik bron 11.

In een debat over de oorzaken van de Koude Oorlog komen twee standpunten naar voren:

- 1 De Sovjet-Unie is verantwoordelijk voor het oplopen van de spanning vanaf 1945.
- 2 De Verenigde Staten zijn verantwoordelijk voor het oplopen van de spanning vanaf 1945.

Deze bron kan gebruikt worden om beide standpunten te ondersteunen.

- 2p **24** Ondersteun beide standpunten, telkens met een argument uit de bron.

Gebruik bron 12.

Een interpretatie:

De tekenaar gebruikt een historische West-Europese tegenstelling om de Sovjetvisie op de toetreding van West-Duitsland tot de NAVO weer te geven.

- 4p **25** Licht deze interpretatie toe door, telkens met een verwijzing naar de bron, aan te geven:
- welke historische tegenstelling de tekenaar laat zien en
  - welke mening over de West-Duitse toetreding tot de NAVO in de prent wordt weergegeven.

Twee gebeurtenissen uit de geschiedenis van Tsjecho-Slowakije:

- 1 In 1968 vond de Praagse Lente plaats.
- 2 In 1989 vond de Fluwelen Revolutie plaats die leidde tot een meerpartijendemocratie in het land.

De Sovjet-Unie reageerde verschillend op deze twee gebeurtenissen.

- 3p **26** Licht dit toe door aan te geven:
- wat het verschil in reactie van de Sovjet-Unie in 1989 is in vergelijking met 1968 en
  - welk beleid tegenover Oost-Europa de Sovjet-Unie in 1968 voerde en
  - wat er in het beleid tegenover Oost-Europa in 1989 was veranderd.

Gebruik bron 13.

In dit fragment beschrijft de journaliste een verandering in die tijd.

- 2p **27** Leg uit dat deze verandering past bij een kenmerkend aspect van de twintigste eeuw.

Moderne tijd

---

bron 7

In 1853 wordt een rapport uitgebracht over arbeiderswoningen in verschillende grote Nederlandse steden. Hierin staat over een onderzochte woning:

In dit vertrek met donkere, vochtige muren en een natte, stenen vloer, dat 25 kubieke el¹⁾ lucht kan bevatten, die niet ververst of gezuiverd kan worden, leven drie mensen, die daar eten, slapen en hun natuurlijke behoeften doen, want ook in de dichte nabijheid is voor geen secreet (wc) gezorgd.

noot 1 Een el is 69,4 cm; de inhoud van de woning is dus ongeveer 8,4 kubieke meter.

bron 8

Een prentbriefkaart uit 1895 naar aanleiding van het 25-jarige jubileum van de Slag bij Sedan, de beslissende veldslag uit de Frans-Duitse oorlog:

Toelichting:

Op de foto staat de Brandenburger Tor in Berlijn.

Op het spandoek staat (in vertaling):

"Sedan: Wat een ommekeer onder aanvoering van God".

bron 9

Op 3 juli 1918 werden in Nederland de eerste verkiezingen met algemeen mannenkiesrecht gehouden. Hieronder staan drie fragmenten uit verschillende verkiezingsprogramma's, waarin aandacht besteed wordt aan de Eerste Wereldoorlog:

fragment A

- 1 Krachtige medewerking in de geest van de vredesnota van Zijne Heiligheid de Paus met streven naar geleidelijke internationale ontwapening. (...)
- 3 Bevordering van maatregelen tot verheffing van het zedelijk leven bij land- en zeemacht.

fragment B

Internationale ontwapening en oplossing van alle problemen tussen de staten, zijn de meest dringende politieke vragen geworden, nu de oorlog geen van de strijdende partijen tot de beslissende overwinning, maar alleen naar de ondergang bleek te voeren. De grootkapitalistische groepen, die de banken (...) en de oorlogsindustrieën in handen hebben, dreven in alle landen de regeringen tot steeds toenemende bewapening. Resultaat hiervan is de massamoord der miljoenen en het bankroet van Europa. De eerste voorwaarde voor een politiek van vrede, menselijkheid en vooruitgang, is deze groepen de macht over de regeringen te ontnemen.

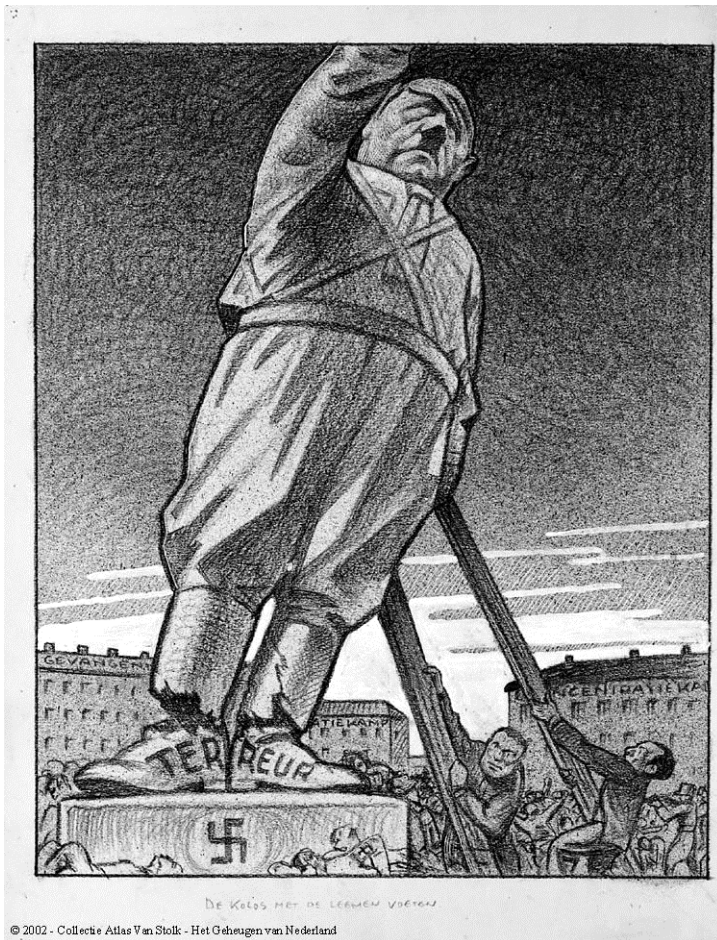
fragment C

Bij het eindigen van de oorlog verleent Nederland zijn medewerking om een algemene ontwapening te bereiken en ter bevordering van een vreedzame internationale belangenregeling en beslechting van geschillen langs de weg van overleg. (...)

Als na de oorlog het maatschappelijk leven zijn normale loop gaat hernemen, wordt de uitgebreide staatsinmenging in landbouw, handel en bedrijf geleidelijk opgeheven (...). Ten opzichte van het internationale ruilverkeer keert ons land terug naar het beginsel van vrije handel, dat tot nog toe zijn handelspolitiek beheerste.

bron 10

In 1934 verschijnt in *De Groene Amsterdammer* deze prent van politiek tekenaar L.J. Jordaan met als titel "De Kolos met leemen voeten":

Toelichting:

Op de voeten staat "Terreur".

Op het gebouw links staat "gevangenis" en op de andere gebouwen staat "concentratiekamp".

De mannen rechts zijn Goering, de nationaalsocialistische minister van Binnenlandse Zaken en Goebbels, de nationaalsocialistische minister van Propaganda.

bron 11

In 1956 verschenen de memoires van de Amerikaanse oud-president Harry Truman. Over de gebeurtenissen in 1945 schrijft hij:

Ik was met Churchill, Attlee en Stalin in Potsdam bijeengekomen om te trachten nauwere samenwerking tussen de drie grote mogendheden tot stand te brengen. Maar desondanks waren de betrekkingen met de Sovjet-Unie stroef geworden. De overwinning had van een moeilijke bondgenoot in de oorlog een nog lastiger partner in vreedstijd gemaakt. Rusland scheen erop uit met imperialistisch oogmerk zijn door de oorlog verwoeste buurlanden te eigen bate te misbruiken. (...) De meeste landen in Europa waren bankroet en miljoenen mensen hadden geen onderdak en geen eten. Wij waren het enige land dat kon helpen. Wij hadden daartoe reeds noodmaatregelen genomen en deden alles wat in ons vermogen lag om een grote menselijke ramp te voorkomen.

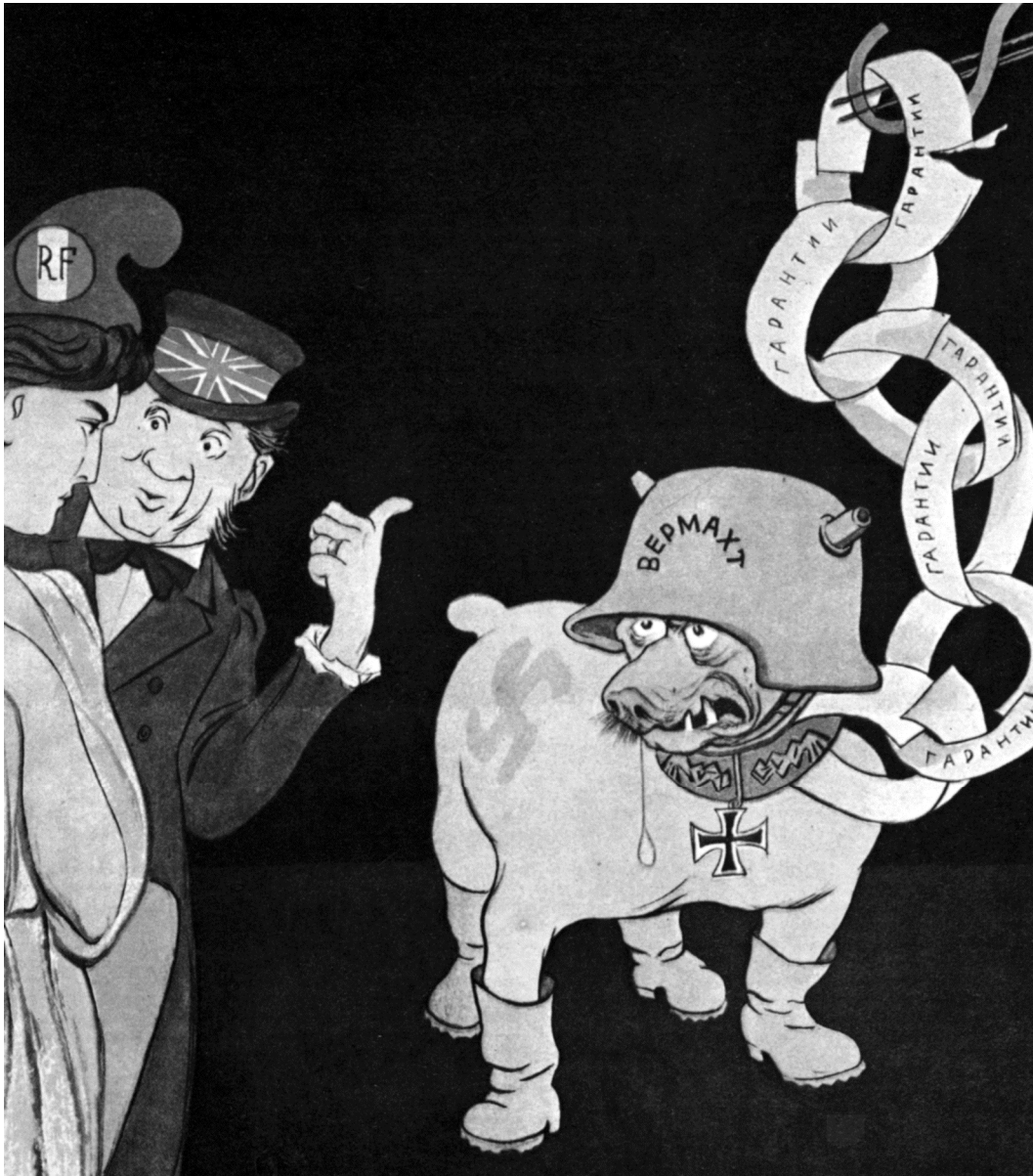
Onze economische en financiële lasten waren nu overweldigend. Maar de omschakeling van oorlog naar vrede verliep op efficiënte en ordelijke wijze. En onze economie bleef op volle toeren draaien met in vreedstijd volledige werkgelegenheid, terwijl wij toch miljoenen mensen demobiliseerden. Wij waren getuige van de transformatie der Verenigde Staten in een natie met ongehoorde macht en steeds toenemende mogelijkheden.

Toelichting:

Winston Churchill is op dat moment premier van Groot-Brittannië en Clement Attlee is de minister van Buitenlandse Zaken van Groot-Brittannië.

bron 12

In 1954 verschijnt deze spotprent in het satirische Sovjet-tijdschrift *Krokodil*, naar aanleiding van de discussie over de toetreding van West-Duitsland tot de NAVO:

Onderschrift:

"Geen angst, hij ligt aan de ketting."

Toelichting:

Links staan Frankrijk en Groot-Brittannië, op de helm van de hond staat "Wehrmacht" (het Duitse leger), op elke schakel van de papieren ketting staat "waarborgen".

bron 13

Eind jaren 1950 schreef een journaliste van het damesblad Margriet naar aanleiding van eigen ervaringen een artikel over een nieuw fenomeen, de *supermarket*, waarin de klant zichzelf bedient:

Je verkeert in een roes, voelt je heerseres over een klein koninkrijk. Ik was opeens geen journaliste meer, maar alleen vrouw. Ik moest en zou met zo'n mandje aan mijn arm langs de smakelijke uitstallingen lopen. Ik ben met mijn aktetas vol boodschappen weggegaan. Efficiënt boodschappen doen is volgens mij niet meer mogelijk.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.